

Уводни думи

Смята се, че това което наричаме днес **имагология** или наука за **представата за другия** е интердисциплинарна област, рожба на ХХ в. Повод за нея дава Първата световна война. В редица европейски страни, включително и в България, започват да се правят изследвания за това как се представя историята и какво влияние тя упражнява върху подрастващото поколение. През 20-те години се лансира и терминът **стереотип**, с който се визира представата на дадена общност спрямо друга. Анализът на това как един народ вижда близкия, съседния по територия и съдба определя настроенята на даденото общество.

Имагологията, която е дял от културната история, е много необходима и актуална област за проследяване еволюцията на идеите. Сама по себе си тя показва и за в бъдеще ще показва параметрите на толерантност и свобода, на търсене на “себе си” и не на последно място, на степента на отвореност или затвореност към чуждите духовни ценности.

През последните години се обърна внимание на отделни балкански и европейски стереотипи, някои от които са разработени в сборниците и монографичните изследвания на тема “образът на другия” публикувани у нас, в Гърция, Турция и др. Те очертават взаимодействията между Европа и “другата” Европа, между отделните балкански народи, както и между тях поотделно с европейските народи и култури: *Представата за “другия” на Балканите* (С., 1995); *Pride and Prejudice. National Steretypes in 19th and 20th Century Europe East to West* (Budapest, 1995); *Образът на “другия”* (С., 1998); *Tarih egitimi ve tarihte “oteki” sorunu* (Istanbul, 1998); *Да мислим “другото”. Образи, стереотипи, кризи (18-20 в.)* (С., 2001); *The Image of the “Other”/Neighbor in the School Textbooks of the Balkan Countries* (Athens, 2001); *Tarih egitimi ve tarihte “oteki” sorunu* (Istanbul, 1995); Kuran-Burçoğlu, N. *The Image of the Turk in Europe from 11th to 20th Century as Represented in Literary and Visual Sources*. – In: *Marmara Journal of European Studies*, vol. 7, N 1-2, 1999, 187-202; *Българската тема в западноевропейската книжнина (XV-XVII в.)* (С., 1992) от Р. Заимова; *Балкани, балканизъм* (С., 1999) от М. Тодорова; *Неизличимият образ в огледалото. Актуалната българска рецепция на Англия, англичанина и английската мисъл през 19 и началото на 20 век* (С., 1999) от Вл. Трендафилов; *Немската литература в България през Възраждането* (С., 2001) от Н. Андреева; “Славянският съсед” и гръцкият национален “образ Аз”. (С., 2002) от С. Велкова.

В определени случаи някои изследвания очертават мисловните или условните граници между Източна и Западна Европа, между “Ориента” и Запада: Саид, Е. *Ориентализмът* (С., 1999); Улф, Л. *Изобретяването на Източна Европа. Картата на цивилизацията в съзнанието на Просвещението* (С., 2004).

Измежду всички западни и средноевропейски държави на новото време Франция най-отрано създава официални връзки с Османската империя (XVI в.). Нейното присъствие и поглед към Балканите установяваме в публикуваните на български език два тома откъси от *френски пътешественици* (XV-XIX в., под ред. на Б. Цветкова) и вече класическото изследване на Николай Генчев *Франция в българското духовно Възраждане* (С., 1979). През последните

години в Европа и Америка бяха публикувани и колективни проекти и библиографски каталози, които показват разнообразието на пътеписната книжнина.¹ Други колективни изследвания осветляват отделни културно-исторически контакти от новото време, реализирани между Франция и Балканите: *Chrétiens et musulmans à l'époque de la Renaissance* (Zaghouan, 1997); *Chrétiens et musulmans à la Renaissance* (Paris, 1998); (*Interférences historiques, culturelles et littéraires entre la France et l'Europe centrale et orientale (XIX-XXe s.)*), (C., 2000); *La France, l'Europe et les Balkans – crises historiques et témoignages littéraires* (Sofia-Arras 2002).

Ако хвърлим поглед на тази научна книжнина ще установим, че липсва подробен анализ и цялостен поглед на периода XVI-XVIII в. - времето между първите капитулации (договори) на Франция с Високата порта (1535/6) и Френската революция (1789), която променя коренно човешките общувания. **Основният изворов материал за този период е най-вече на френски език и поради това, не е достъпен на българска публика.** Темата е безспорно обемна и не може да бъде изчерпана в рамките на една книга. Приемайки условно споменатите политическите граници, насочвам вниманието към културно-историческия процес, изваждайки на преден план характерни идеи на ренесансова и просвещенска Франция, чиято еволюция отразява отделни настроения спрямо империята на султана и нейната престолнина. Официалните пратеничества на Франция до Цариград и консулствата в източното Средиземноморие допринасят за развитието на своеобразни културни общувания и стереотипи. Книжнината, която те създават, помага да се разбере по какъв начин един чужденец-католик, първоначално отдалечен от манталитета на Изтока, навлиза и възприема “чуждото” общество на *християни и мюсюлмани*. Тези “пътешествия” предполагат един по-разширен анализ, свързан с идейно-емоционалните дадености на времето, които са част от еволюцията на идеите в Европа. Различните етапи, които следва да очертаят посредством опознаването на “другия” на фона на връзката *християни - мюсюлмани*, определят няколко съществени културно-исторически процеса: нагласата на Франция спрямо империята на султана, докъде се простира официалната ѝ политика и как се формира неофициалното ниво, провокирано от желанието католицизма да бъде водещ в общеевропейски мащаб, използвайки мултикултурното наследство от брега на Босфора и Балканите.

Любопитството към “другия” и неговата среда поражда интерес към християнския символ Цариград, който съдържа в себе си многопластова култура. Престолнината на империята не е престава да притегля към себе си не само отпратили се към Божи гроб поклонници, но и всички онези реални и въображаеми пътешественици търсещи по новому завещанието от поколения материални и духовни ценности. Обогащането им съобразно европейската модерност отворя пътя на *ориенталистиката*. На брега на Босфора се кръстосват култури от по-стари и нови времена, разнообразни интереси на политици и книжовници, на хора на изкуството и най-сетне “с питане и до Цариград се стига”...

Вижданията на тези хора, както на католици, така и на протестанти, създават две отделни нива. В случая ще стане дума само за едното от тях и по-конкретно за католическото, което е емблемата на официална монархическа Франция, която през XVI в. отбелязва важен икономически напредък, териториално единство, централизирана администрация и кралска власт, която Реформата ще разклати и даде своя отглас и извън границите на Запада.

Ренесансовите процеси в тази страна съвпадат по време с формирането на Османската империя и затова интерпретациите във връзка епохата осветляват спецификите на общуванията между Запада и Изтока в зората на новото време и очертават редица важни процеси от общеевропейски мащаб.

Акцентът ще падне на границата между “старото” и “новото”, между търсенето за универсална монархия и началото на упадък на Османската империя, между “трагичната” опасност, идваща от “другата” Европа, и просвещенския стереотип за човешката природа и разум, между любопитството отдалеч към визуалния образ на “другия” и съчетаването му със собствения “аз”.

Анализът на историко-пътеписната литература и пряко свързаната с нея художествена литература, драматургия и изкуство ще покаже представите за един привидно “ориенталски” свят. Напреднала по своему Франция ще се вмести мисловно в него, поставяйки проблема за модерната *цивилизацията и варварството*, ще преосмисли “чуждите”, понякога “варварите” в контекста на своите духовни нужди, за да ги поднесе обратно на Изток (след XVIII в.) и да даде своя принос за балканския процес в търсене на “себе си” и на модерна Европа.

---

¹ Yérasimos, S. Les voyageurs dans l’Empire ottoman (XIVe-XVIe s.). Bibliographie, Itinéraires et Inventaire des Lieux Habités. Ankara, 1991; Travel Literature on South-Eastern Europe and the Eastern Mediterranean, 15th-19th Centuries. Περιηγητικά κείμενα για τη Νότιο-Ανατολική Ευρώπη και την Ανατολική Μεσόγειο. 15ος - 19ος αι. Short-Title Catalogue. Ed. by I. Vingopoulou, R. Polycandrioti, Athens, Centre for Neohellenic Research, 1992; On Travel Literature and related subjects. References and Approaches. Περιηγητικά θέματα. Υποδομή και Προσεγγίσεις. Ed. by L. Droulia. Athens, Centre for Neohellenic Research, 1993; Vers l’Orient par la Grèce: avec Nerval et d’autres voyageurs. Paris, 1993; Mani. Témoignages sur l’espace et la société. Voyageurs et expéditions scientifiques, XVe-XIXe s. Μάνη. Μαρτυρίες για το χώρο και την κοινωνία. Περιηγητές και επιστημονικές αποστολές 15ος - 19ος αι. Éd. par Y. Saïtas. Athènes, Institut de recherches Néohelléniques, 1996; Enfants de langue et Drogmans. Dil Oğlanları ve Tercümanlar. Istanbul, 1995. Информационна програма за пътешественици в “Гърция” се работи в последните години и от екип археолози в Мюнстерския университет (Германия) под ръководството на проф. Фънки; По франкофонски програми за пътешественици работят екипи в Соброната (под ръководството на проф. Фр. Муро) и в отделни американски университети.